

Vincas Krėvė

Galvažudys

Apsakymas

Skaitmeninta iš knygos:
Vincas Krėvė. Rinktiniai raštai. III tomas. Vilnius: Vaga, 1982.

ISBN 978-5-430-05916-3

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“, 2012
<http://mkp.emokykla.lt/ebiblioteka/>

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

Turinys

I	3
II	14
III	22

Gerai ganyti vasaros metu rugienoje kiaulės. Žolės kiek nori, kiaulės nebėginėja į laukus, nei var-tyti, nei suvarinėti jų nereikia, subėga visos vienon vieton, ten, kur gubos stovėjo, ir šnipinėja, renka sau grūdus. Varyk, nepavarysi jų iš tos vietos.

Du piemeniu, Žvairių Petriukas ir Juknių Mikas, guli sau pamiškėje pas griovį, gunčeles pasikloju-siu. Mikas, gulėdamas ant pilvo, drožinėja dūdelę rėknę, margina ją visokiais rėžais. Ir rėknė gi jo! Viso sodžiaus piemenys pavydi jos, ne kartą net pavogti bandė, bet vis tik niekas tokios kitos nudrožti nemoka.

Ir rėknė gi tai: net keturiais balsais, vis tiek kaip pirktinė.

Petriukas guli sau aukštielninkas po didžiausia pušele, rankas užlošęs ant galvos, ir klauso, kaip švokščia giria...

- Mikai, ar girdi, kaip miškinis medžių viršūnėmis bėginėja? Tarytum griaudžia. Štai arčiau, arčiau... Ar ant mūsų užbėgs, ar šonu?..

Mikas klauso. Tikrai, ten, toli toli, sušvokštė medžiai taip tirštai, lyg kažkur toli sugriaudė, ir vis

arčiau, arčiau, lyg kažkas bėga medžių viršūnėmis... Štai ir čia pušėlė sušvokštė, šakos sukrutėjo, sulingavo, ir papūtė vėjelis.

- Tai vėjas, ne miškinis.

- Kalbėk! Skerdžius geriau žino. Kad vėjas, tai visur pūstų. Tai jis, medžių viršūnėmis lėkdamas, tokį triukšmą kelia - lyg vėjas...

- Tėvulis juokiasi. Sako, jokių miškinių nesą.

- Tavo tėvulis tiek ir išmano. Skerdžius daugiau žino. Štai matai, laumės plaukai lekioja.

- Tai voratinkliai giedrą reiškia.

- Voratinkliai? Iš kur jų tiek imtųsi? Kodėl jie kitu metu nelekioja.

- Tėvulis kalba, kad laumę vyrai pramanė moterims gąsdinti.

- Ne, brole, ir laumių yra. Skerdžius patsai matęs. Jisai daugel žino.

Mikas ir tiki, ir netiki. Žinoma, skerdžius pasakoja tiesą, betgi ir tėvulis... Visi gi žino, kad jo tėvulis labai mokytas. Visas sodžius pamena, kaip jisai net kunigą pataisė. Skaitė kunigas laikraštį žmonėms, kalėdodamas pereinamais metais, ir apsiriko, o tėvulis ėmė ir pataisė jį. Visi tada stebėjosi, o kunigas tai tik paraudonavo kaip putinas. Žinoma, paraudonuosi - gėda gi! Kunigas, ir apsiriko!

- E, broli, negali būti, - tvirtai atrėžė Petriukas. - Kas gali daugiau mokėti negu kunigas. Vargoninkas, ir tas nepataisys kunigo.

- Pasiklausk kitų, jei manim netiki. Visas sodžius gi žino.

Ginčijasi piemenys, nejaučia nelaimės. Nei dabon nededa, kad eina Pliauga. Eina miškan, tegu sau eina, tik kam botagą nešasi?

Bet, jau tik pažvelgęs į jo rūstų veidą, tuo pasakytai, kad ne veltui botagas jo rankoje. Ir kurgi nepyksi? Pusę valandos vaikė daržuose kiaulę, kuri jam visą užuoganą bulbių išdėjo, nukniso... O piemenų - niekur nei gyvo garo.

Vaikė vaikė, išvijo iš savo bulbių ir paliko svetimose.

Nei žodžio neištaręs, kai tik priėjo Pliauga į piemenis, tai ir sušutino juos botagu: vieną per pilvą, kitą per nugarą. Šoko piemenukai, lyg gyvatė juodu būtų įkandusi, vienas smuko miškan, antras per griovį laukuosna nudūmė. Net nustebo Pliauga, kur jiedu taip staiga dingo. Jis manė gerai juodu nukulsiąs, o dabar nerojo ir vieną kartą kaip reikia sušerti.

- Ak jūs, erodai! Tai jūs čia gulésite, o ten kiaulės bulbes knis! Aš jums! - grasydamas botagu, rėkė Pliauga. - Parginsite jūs man namo!..

- Paptersi gaidį uodegon! - net verkdamas atrėžė Petriukas. - Juoza kuosa, kiaulių tekis beuodegis! - kirkė įpykęs jį toliau.

- Palauk, palauk, tepagausiu tik aš tave, nepraus-taburni!.. - vis graso Pliauga, kurio vardas ir buvo Juoza.

Pagrasė botagu Pliauga ir nuėjo sau pamiške į kelią. Petriukas ilgai dar plūdo, kaip mokėjo, bet anas jau nedėjo dabon.

Piktas, net susiašarojęs,ėjo Petriukas dabar į daržus, rinko kiaulei akmenis ir krovė kišeniun. Pilvą svilino lyg ugnimi, ir stori marškiniai kas žingsnis žeidė jam skaudulį.

Petriukas nusijuosė juostą ir pakėlė marškinius: skersai viso pilvo, kur tik pasiekė botagas, raudonavo ringė.

- Kad tave perkūnas dievulis nudėtų ir tavo kiaulę drauge, kad tavo kaulus taip svilintų velniai!.. - keikė Petriukas.

Juo labiau keikė, juo labiau širdo Petriukas ant kiaulės ir vis didesnius akmenis kimšo kišeniun.

Priėjęs daržus, Petriukas pasikopėjo ant tvoros ir dairosi, kur toji prakeikta kiaulė, dėl kurios jam teko Pliaugos botago paragauti... O jos tik nugara juoduoja bulbojuose: arta ir nuarta, knista ir nuknista visas užuoganos galas. Ir vis prakeikta Kalpokų Žvinė. Tokia zuini, prakeiktoji, jog vis tiek jos neprižiūrėsi, nors ir kažin kaip žiūrėtai. Nei tvoros jai nėra, nei vartų: kur priėjo kaip arklys, per tvorą – ir tiek! Vakar išdėjo Lukšos bulbes, nūnai Juknio. Ir kiek kartų jau sakė Kalpokui, kad pririštų jai branktą. Bet kur tau?!

Petriukas atsargiai, kad kiaulė nenugirstų, perkopo kiton tvoros pusėn, išsitraukė iš kišeniaus patį didžiausią akmenį ir selina, iš užpakalio užėjęs, į kiaulę. Ji gudri, piktagalvė: pajus, nei pavysi, nei botagu sudroši. Užvakar jiedu kartu su Miku mėgino ją nuilsinti; vaikė vaikė, tik patys nuvargo, kiaulės gi nenuilsino.

Bet dabar, tepriselins tik, sužinos ji, kaip svetimos bulbės knisti.

Ir juo arčiau buvo kiaulės, juo drūčiau gniaužė Petriukas akmenį rankoje, pikčiau virė jo širdis, ir atsargiai selino jis.

Kiaulė, diegus berausdama, čiauškina sau bulbes, nei nejaučia, kokį Petriukas gamina jai kerštą. Prise-

linēs, kad drožē abiem rankom akmenimi viduausin Žvinei, tai drožē!

Bet kiaulē nei nesužviegē, tik, pritūpus ant pasturgalio, iškēlē snukī aukštyn, lyg orą uostydama, žioptelējo kartą, kitą ir nugriuvo ant šono.

Petriukas jā botagu, botagu! Kiaulē sutribilavo kojomis kelis kartus ir liovėsi: guli sau, lyg ne jos šlaunis šutina botagas.

Toptelējo Petriukui širdin, kad jisai užmušē kiaulę. Pražuvo jau dabar visa jo alga! Tai nukuls jį motutē, kai sužinos! Neturēs dabar Kalėdoms nei batų, nei kepurēs su mėlynu valiniu...

Nusigando Petriukas ir rėkdamas leidosi per kalnus namo.

- Vai vai vai, Dievuliau, Dievuliau!.. Taip verkdamas, prilaikydamas ranka kelnes, įsmuko jisai savo kieman.

- Kokis tave galas plėšia! Ko dabar tu čia rėki nesavu balsu? - klausia jo nusigandusi bobulė, sena Žvairienė. Ji vienui viena dabar namie, o visi kiti šeimiškiai lauke: kas rugius veža, kas avižas pjauna, o kas rauna grikius.

Bobulei jau rodosi, kad gal su Šarke, pieningiausia karve, kažkas atsitiko.

- Vaigi, Kalpoko kiaulė išgaišo-o!..

- Tfu, kad tave galas! - spjovė bobulė. - Net visas kūnas pagaugais nuėjo. Maniau, kad Dievas žino kas atsitiko ten: karvė puolė, ar dega kur trobos.

- Vai, kad dabar primuš mane Kalpokas!..

- Nagi kam dabar tave Kalpokas muš? Ar tu kaltas, kad jo kiaulė padvėsė. Tekaunasi su Dievu, ne tave muša! Duos jam kas tave mušti!..

- Vai, kad aš jai akmenuku sudaviau. Ji Juknio bulbes kniso, mane Pliauga mušė, tai aš paleidau ją akmenimi, o ji dabar nuvirto ir guli, - verkia Petriukas.

Bobulė liovėsi trupinusi žolę, atsikėlė nuo suolo ir šluosto prijuoste rankas, pati nežinodama, kam tai daro.

- Tai tu, galvažudy, ją užmušei?

- Dievaž ne, bobule! Aš tik akmenuku paleidau, aš visai nenorėjau...

Čia striūbaudamas, kaip mokėjo, išpasakojo Petriukas bobulei visa, kas atsitiko, kaip jie vakar, užvakar ir kas vieną dieną vaikė kiaulę iš bulbių, kaip veltui kasdien prašė Kalpoką, kad pririštų jai branktą, kaip juos Pliauga nupylė...

- Bėgsiu dabar pas motulę namo! Aš vis tiek dabar čia negyvensiu: užmuš mane Kalpokas ir dar visą mano algą už kiaulę paims.

Bobulė nei kiek nesigaili Petriuko. Jisai žinomas galvažudys. Anądien nurinko kiaušinius iš gūžtu, o vakar apskynė pačias geriausias aguonų galveles. Tiesa, išsigynė, kad tai ne jis, bet jos jau neapgaus. Nors pikta bobulė, vis dėlto bijo, kad jis nepabėgtų namo. Ką darysi likęs be piemens šiuo metu, vasarai vos įpusėjus? Kur imsi kitą? O šitie ištvirkėliai, jiems kas? Metė ir nuėjo...

Todėl bobulė įkalbinėja, ramina Petriuką.

- Kas, vaikel, tavo algą jam dabar duos?! Užmušei kiaulę - ima ją galas, bet tik niekas nematė. Ko brankto nepririšo!

- Niekas nematė... Tik gal Mikas...

- Tu gerai prigrasyk Mikui, kad jam suversi visą bėdą, jei jisai kam nors prasitars. Maža kas galėjo ją užmušti, radęs bulbėse.

Bobulė nutildė Petriuką, dargi ir užkasti jam davė rūgštaus pieno ir, įdėjus duonkrepšin du agurku kaip jaučiu, nusiuntė vėl laukan pas kiaules.

- Skubinkis, vaikel, greičiau. Matai, debesis kyla. Ten Mikas vienas nusigąs ir dar suleis visas kiaules javuosna.

Petriukas jau ramus, eidamas per sodžiu, pliauškina botagu ir, mėtydamas akmenimis, erzina šunis.

Iš vakarų kilo aukštyn mėlynas debesis, ir toli, lyg kažkur po žeme, griaudė.

Debesis visai jau buvo užgulęs, kada Petriukas grįžo pas kiaules.

Saulė dar nepasislėpė po debesių, bet jį greitai slinko, apguldamas kiaurą padangę, mėlynas, tirstas kaip siena. Griaudė vis smarkiau. Tuo sudūmė iš vakarų šaltas ir drėgnas vėjas.

Mikas varinėjo kiaules, verkdamas visa gerkle. Jį labai bijojo griausmo, o dar būdamas vienui vienas tarp laukų. Mikas skubino nusivaryti kiaules arčiau sodžiaus, bet kiaulės jį nelabai klausė: iš vieno šono pavars, pavarys arčiau į sodžiu, kitam krašte jos vėl nukriko senon vieton.

- Ūdžiu namo, ūdžiu namo, ūdžiu džiu-u!.. - mėgino Mikas lėktinti, bet kiaulės, nepripratusios tokiu metu namo bėgti, nei nevengė jo ūdžiu džiavimų.

Mikas, pamatęs dabar Petriuką, labai nusidžiaugė, lyg diena jam giedriau būtų prašvitusi, bet vis dėlto gerai išplūdo jį... Petriukas, nors kaltas neliko, tačiau greitai susitaikė ir neiškentęs viską papasakojo Mikui, kuris jau ir be to žinojo, buvo dasipratęs, kodėl Petriukas, kiaulės neatvaręs, tiesiai namo nudūmė...

- Tik tu, Mikai, žiūrėk, niekam nesakyk.

- Žinoma nesakysiu, - tvirtai atsakė Mikas. Jis tikrai manė niekam nesakysiąs.

- Kai sužinos, kad kiaulės nėra, suversim bėdą Pliaugai. Gal dar kas ir matė, kaip jisai vaikė ją iš bulbių. Pasakysim, kad jisai ir užmušė.

Mikas buvo labai patenkintas, kad jiedu taip atkeršys nelabajam Pliaugai, nuo kurio botago ringę ant nugaros jis dar ir dabar jautė. Tai susipeš jiedu su Kalpoku!..

Mikas net nusijuokė, kai pamanė, kaip smarkiai Kalpokas nubars Pliaugą, o gal dar net ausin kirs ar teisman patrauks...

Dabar abu greitai nusivarė kiaules net į patį sodžią.

Vėl papūtė stiprus šaltas vėjas, sukėlė dulkių, perkūnas sugriaudė su tokiu trenksmu, jog net gyvuliai, ir tie, nusigando. Saulė pasislėpė, bet žvilgtelėjo dar kartą, antrą, pražiurbėjo, praskleidusi debesius, lyg atsisveikindama su pasauliu, ir pranyko. Tamsu ir gūdu pasidarė...

Krito vienas lašas, antras, ir pliūptelėjo lietus kaip iš kibiro.

Piemenys skubiai suvarė kiaules sodžiaus gatvėn ir patys nubėgo Žimkelio pirkelėn, kuri stovėjo

pačiame sodžiaus gale. Kai tik siūbtelėjo lietus, kiaulės žviegdamos leidosi visos bėgti namo.

Bangas greitai praslinko... Tuoj skaudus lietus nustojo lijęs, nustojo ir griaude... Tik toli toli vis dar užė audra, bet jau rytuose... Debesys praskiedo, ir lijo tik retas lietukas.

Piemenys išlindo iš Žimkelio pirkios ir, taškydami purvyną, ėjo vidukele, kur dar bėgo upeliai, ir eidami rinko geležėles.

Žvairių namas stovėjo arčiau. Mikas gi gyveno pačiame sodžiaus gale.

- Jei tu nors žodį išsižiosi, vis tiek negyvensi... - pagrasė Mikui Petriukas.

Kada Mikas ėjo pro Kalpoko kiemą, matė, kaip Kalpokienė, pasikaišiojus suknelę aukščiau klupsčių, viena ranka maišė lovyje kiaulėms žolę, kita mušė kiaules per snukius, atsigindama, kad nelįstų be laiko.

Mikas, patsai nežinodamas kodėl, atsistojo ties vartais.

- Chy-i! - juokėsi jisai, - teta, chy chi chi... Kalpokienė dirstelėjo į jį.

- Ko dabar tu šaipais, kas čia tave juokina?..

- O jūs kiaulės, teta, nėra... Žvairių Petriukas ją užmušė!..

II

Tuoj grįžo iš laukų ir visi šeimiškiai. Kokis gi darbas lauke po lietaus, kada javai kaip vanduo? Suriši pėdan šlapias avižas ar grikius, tai pėde ir sušus, nieku nueis.

- Tai tu, galvažudy, Kalpoko kiaulę užmušei! - užsipuolė barti Petriuką Žvairių Monika, septyniolikos metų mergina.

Petriukas net krūptelėjo išgirdęs. Nejaugi bobulė būtų pasakiusi? Ar kažkas matė?..

- Kas tau sakė?.. - klausia jisai bailiai.

- Kas sakė? Dar klausia! Kalpokienė visą sodžių sukėlė, tave keikdama.

Vaikas visai nusigando. Jau kad Kalpokienė žino, neišsiginsi.

- Dievaž ne aš... - jau visai silpnai mėgina dar teisintis Petriukas.

- Vai, išpers tau Kalpokas kailį, pamatysi, galvažudy!

- Pasislėpk, vaikel, - staiga prabilo ir bobulė. - Kalpokas ateina. Matyti, Mikas papliauškino.

Vaikas, išsprukęs iš pirkios, kaip ritynė palindo už niekočios, kuri stovėjo priemenės kampe.

Kabalkstelėjo durys, ir priemenėn įėjo Kalpokas. Petriukas tupi už niekočios ir tik girdi, kaip tvaksi širdis. O ji plaka taip garsiai, jog, rodosi, visoje priemenėje girdėti. Kad tik tasai nevidonas Kalpokas neišgirstų! Primuš dar, iš čia juk neištrūksi. Vaikas ranka gniaužia krūtinę užsitojojęs, kad nekvėpuotų; tik širdis nesiliauja tvaksėjusi. Kas bus, jei išgirs?..

Bet Kalpokas nieko nenugirdo ir ramiai nuėjo pirkion.

Kai tik durys užsidarė, vaikas vienu matu išlindo ir iš priemenės stačiagalvėmis nudūmė į kluonus. Dabar jau jisai nieko nebebijo. Kad Kalpokas ir pamatytų jį, vis tiek nepasivys ir nepagaus...

- Kur jūsų piemuo? - klausia Kalpokas, nusiųmęs dar kepurės.

- Kam tau mūsų piemuo? - klausia jį Petrienė, lyg nieko nežinodama. - Prisėsk, svečias būsi.

- Nagi tas ištvirkėlis, žmonių išgama, užmušė mano kiaulaitę. Kaip inkstas buvo, - sėsdamas ant uslano ir nusiųmęs kepurę, skundžiasi Kalpokas. Kad jo žemė nenešiotų, to galvažudžio!..

- Ar šitą, kuri riebi buvo, šitą žilą?

- Taigi, taigi... Kaip penimė buvo.

- Žmogau, užmuš tokis gizelis tavo žilą kiaulę!..

- Jau kad sakau, tai sakau. Aš žinau gerai. Pat-sai Juknys mano žmonai sakė... Jau aš jam galvą vis tiek nusuksiu, tegul tik pateks jis mano naguosna.

- Dievaž, dėde, nebaidyk tu mums piemens! - neiškentė neišikišusi kalbon Monika. Kai jisai pabėgs, tu gi mūsų gyvulių neganysi. Ką gi mes tada darysime?

- Tiesa, tu nugąsdinsi jį, o mes liksime be piemens. Kad užmušė, teisman skūsk.

- Tegu jį šunys skundžia, ne aš. Ką tu gausi iš tokio elgetos? Ir žmonės gi dabar, ir samdininkai! Mesk žmogus viską ir eik nuo samdininkų, kur tave akys veda.

Ir ėmė čia vienas antrai skūstis, kaip dabar sunku ūkininkui, jei savo darbininko neturi. Samdininko dabar nei nekliudyk. Tik bėdos sau gausi, ne darbininką. Išdyko visi jie, be tvarkos. Tau jisai nuostolį daro arba ir dirba kaip šlapias dega, o tu su žodžiu bijok jam prasitarti, o ne - metė tave pačioj darby-metėj ir nuėjo... Ir viską tai padarė toji prakeikta Amerika, kad jau ji ten žemėn prasmegtų!..

Ilgai dar jie skundėsi ir pasakojo savo vargus, keikė Ameriką ir peikė darbininkus.

- O aš jūsų piemenį vis dėlto nukulsiu ir gerai kailį nušutinsiu. Tesučiupsiu tik kur nors, - staiga baigė savo kalbą Kalpokas atsikeldamas.

- Dievaž nebaidyk! Tegu tik išbėgs. Atvarysiu visus gyvulius tavo kieman, ir gink patsai.

- Na, na, pamatysim... Likite gi sveikos. Užsimovė kepurę ant ausų ir išėjo pro duris. Praėjo bertainis, lietus nustojo lijęs, debesys visai išsisklaidė, dangus nusiblaivė, ir saulė vos pražiurbėjo. Dar buvo anksti, saulė dar aukštai stovėjo.

- Moniute, bėk, paieškok Petriuko. Kur jisai dingo? Tevaro kiaules laukan: dargi anksti.

Monika pasikaišė suknelę ir užsimetė skepetą ant pečių...

- Dabar jis užlindo kažkur, kad jo ir su ugnimi neberasi...

Už pusės valandos Petriukas jau varė, užėmęs nuo sodžiaus galo, kiaules, pliauškino botagu ir erzino sodžiaus šunis.

- Vai vai! Mergos, vaikai, varykite kiaules!.. - šaukė jisai visa gerkle.

Arti Kalpoko kiemo Petriukas jau nebe taip pliauškina botagu, nešūkaloja ir neramiai dairosi.

Štai Kalpokas, nešdamas dalgę ant peties, kopa per spragą iš daržo. Pamatęs jį, vaikas ne perkopo,

bet pervirto per tvorą kitan daržan ir rituoja jau per batvinius, per kopūstus. Nors Kalpokas ir nemanė jo vyti, bet Petriukas atsigrėžo tik pas kluonus. Mato, Kalpokas stovi pas tvorą ir graso jam pirštu.

- Vis tiek aš tave kada nors sučiupsiu, galvažudy tu šiokis!..

- Na na, pagausi, kaipgi, tik lauk. Ne tokis Petriukas kvailas, kad jį kas sučiuptų. Ir nubrido Petriukas per rasotus daržus, iškopo tik sodžiaus gale ligi pajuostės šlapias. Ten ir Mikas jau atsivarė kiaules. Nei vienos nepraleido Petriukas, atsistojęs vidugatvėje, kad nesušertų botagu.

- Kam dabar tu jas muši, ištvirkėli! - piktu balsu bara jį Martinienė, stovėdama darže. - Ar tu dūšios neturi, ar gal nekrikštytas, kad už niekų nieką taip gyvulius kapoji!..

Petriukas nei nedirstelėjo ton pusėn, lyg ne jį bara, sušėrė vieną kitą, pačias neramiausias kiaules, smagiai, kaip tik galėjo, jog tos net žviegtelėjo...

- Tai vaikelis, tai galvažudys! Kad tavęs žemelė nenešiotų!.. - keikia jį Martinienė. - Ir kam jisai tuos gyvulius kapoja?!

Pasėjęs kelis žingsnius, Petriukas sugriebė akmenį ir paleido Rameikos gurbon. Šuo, matyti, snaudė, ir Petriukas jį labai išgąsdino, nes, išspru-

kęs iš gurbos, skalindamas nudūmė, peršokęs per tvorą, daržan. Petriukas palydėjo jį kitu akmenimi, bet nepataikė. Kai tik akmuo nukrito, šuo per pasodninkus, per kopūstus pribėgo ir stvėrė jį dantimis, lyg akmuo, o ne Petriukas kaltas būtų buvęs jo išgąščio. Petriukui labai patiko, kad šuo akmenis gaudo: jis kitą kartą jį sviedė akmenimi, bet šio jau visai šuo negaudė, tik lodamas nubėgo į kluoną.

- Va va, ar nesilia-ausi m-mėtęs akmenimis! - žagsėdamas bara Petriuką Rameika. - Kopūstus išlaužyžy-si ar dar lan-langą išdaužy-žysi!.. Nėra tau tėvo pasturgaliui iškapo-poti!..

Tai tau ir žmonės! Akmens paleisti, ir tai negalima, kad tave nebartų...

- Vai, Mikai, varyki greičiau kiaules, ko snaudi! - rėkia Petriukas dabar ant Miko, nors tasai jau ir be to bruka jas kaip galėdamas.

Kiaulės, išėjusios iš gatvės, pakriko laukuose į visas šalis. Petriukas ir Mikas eina sau paskui, varinėja jas, mėtydami akmenaičiais. Kuriai pataikys, toji kiek pasibėgės, uodegą parangys ir vėl knisinėja sau šlapią, atlytą žemę.

- Tai tu pasakei Kalpokui, kad aš jo kiaulę užmušiau?! - atsiminęs Petriukas rūsčiai paklausė

Miką, kuris paraudonavo kaip putinas. Jis nebijojo Petriuko, tik jam buvo labai nesmagu.

- Die, ne aš!... - teisinasi jisai. - Kad aš taip gyventau, ne aš...

- Ne tu? O kas gi, kad ne tu?.. - ir pliaukš, pliaukš jį botagu per gunčelę.

- Ar aš žinau, kas?.. Tik ne aš... - ginasi Mikas net užsiverkęs ir už botago visai nesitveria. Jis jau gailisi, kad išdavė sebrą...

Petriukas, nors gerai žino, - bobulė jam viską išpažino, - kad Mikas jį išdavė Kalpokui, tačiau spjovė ir lyg patikėjęs nuėjo šalin. Jis dabar visai nei kautis, nei pykti nebenori.

Ir kaip čia būsi supykęs, kad taip linksma širdy ir smagu, kad taip lengva. Oras tokis gardus, jog atsidusęs lyg duonos su medumi kąsnį suvalgai. Kvepia medumi kaip pilnam bičių sodely. Visur, ant lapų, ant žolių, net ant sausų rugienos raižų žverbla rasa, tvoros, akmenys žiba saulės spinduliuose lyg pasidabrinti. Sodžiuje rėkia, čirškia lyg bobos susirinkusios žvirbliai. Padangėje blaška visose šalyse vieversių traleliavimai. Ten, ant smeigos galo, kuri kyšo nuo Rameikos kraigo kluono, tupi kregždė ir rėkia, kiek jai leidžia jos mažutė gerklelė:

- Niekas tiek neēda, kaip šitie piee-emenys!
Nemie ēda, laukan neša - kad jie išpū-ustu!

Petriukas neiškentė ir sviedė ją akmenimi, kuris
sutarškė kraigan. Kregždė nulėkė. Nieko, primins
dar jai Petriukas kada nors kitą kartą, nebekirkins
ji piemenų...

Tokis galvažudys!..

III

Antroji jau diena, kai dangus apsiniaukęs, drėgia. Vadinasi, ruduo jau visai arti. Vasarą užia audra, griausmai, užtvinsta gatvės – už valandos kitos vėl giedras, vėl blaivus dangus, vėl sausa, linksma ir saulė šildo. O dabar...

Miškas gūdžiai švokščia, pušelės siūbuoja lyg marčios, anytos nubartos. Paukščio niekur jokio ne tik neišgirsi, bet ir nepamatysi. Jei tik, per šlapius krūmus bebrisdamas, išvysti startukę, kuri, varsnas kitas pasilėkėjus, vėl pasislepia tankiose eglaičių šakose.

Šlapia, drėgna, liūdna dabar girioje...

Nelinksma ir pačiam sodžiuije nedarbo metu. Pirkioje nuobodu, kieme purvynas, dranga. Kiek nori purvyno ir pirkioje; kas tik eina, kojom prineša.

Pikčiausia, kad darbas tavęs laukia, o tu sėdėk rankas susidėjęs, jei landžioti pakampėmis nenori. Koks gi darbas lietuje: nei tau arti, nei tau šienauti.

Ir Kalpokas, niauresnis negu visada, pasiėmęs kirvį, nuėjo miškan. Nors skaloms vežimą sau pasidarys. Pasinaudos tuo, kad vakar eigulis išvažiavo

viešnagėn; vis dėlto auksinas kitas liks kišeniuje. O ten jų taip maža, taip retai juos jisai temato...

Eina Kalpokas paraiste, per apušyną. Už raisto gražus šilas, ištekinis. Neseniai eidamas juo ir ten, ir šen girdėjo kalančius medžių genius. O kur jau genys kala, ten, žinoma, yra sausamedžių. Sveikam šile genys nesilaikys...

Eina ten Kalpokas ir godoja sau godeles. O jos plaukia jo galvoje liūdnos kaip šioji drėgna diena, sunkios kaip sušlapintas lietaus, dranga apsunkęs miškas, kaip jo, vargdienio ūkininko, butis...

Štai ir ruduo, reikės tuoj ir mokesčiai nešti raštiniėn, o jisai skatiko prie dūšios neturi. Javai derėjo menkai, vasarojus pūna laukuose...

O vėl kas iš tų javų, gal nauda iš jų kuri? Tik vienas vargas! Savo darbininko nėra, vaikai dar maži, o samdininkas ir brangus, ir naudos iš jo nėra. Jei patsai dirbi su juo drauge, dar kruta šiek tiek: gėda atsilikti, žmonės išjuoks. Bet nusigręži žmogus į šalį – tai ir stovi jau kaip kuolas tvoroje... Nei sąžinės jis turi, nei gėdos...

O lupa, kad brangiau, kad ko brangiausia.

– E, ir butis gi ūkininko dabar! – sunkiai atsiduso Kalpokas. Manė, kad rudenį Simajude nors kiau-

liukšę parduos. Bet tas galvažudys Petriukas, tasai ištivirkėlis, dar vidurvasarių kiaulę nudėjo.

Ir gal ką gausi iš jo? Skųsk, jei nori? O nuo teismų šiais laikais saugok Dieve! Pradėti bylinėtis pradėsi, paskutinio skatikėlio neteksi, o paskui kad ir laimėsi, gal gausi ką iš tokio elgetos?..

Et, bėda, ir tiek! Neskuš jisai jo, bet jau sučiupęs nupers kailį gerai, kad žinotų ir ilgai minėtų...

Vai, nupers! Visą vasarą jam ruošia, bet, vai, paruoš!..

O vėl kas iš to, kad ir nukulsi. Tik motina keiks, o savo buities tuo vis tiek nepagerinsi, mokesčių piemens ašaromis nesumokėsi...

Ir kur jisai ims mokesčius?.. Sunku, ir gana... Būdavo, lengviau žmonės gyvendavo, ir laukai geriau derėdavo, ir javas būdavo brangesnis, o darbininkas kur kas pigesnis. Kas ir kalbėti! Kad nors ir girių sargai, eiguliai. Ar tai seniai dar buvo tie laikai! Būdavo, davei žmogus penkis šešis auksinus – nors užsiversk malka, skalomis... Prisiveži žmogus sau, būdavo, tiek, jog per kiaurą žiemą kas vieną dieną vežimėlį parduodi miestely... Ir rudens metu uždirbi lotomis, rąstais, ir mokesčius apmoki.

O dabar kur tau!.. Gerai, kad pačiam netenka žalių bulbių graužti, kad prikūrentoje pirkioj sėdi.

Kad ir miškas. Turėjo kadais tėvai, kiek norėjo, kirto, vežė jį, pardavinėjo... Manė, kad jų vaikų vaikams užteks, pragėrė, niekais leido, žydams atiduodavo už pusbonkį, ištrėkė, kiek turėjo, iškirto...

O dabar žiūrėk žmogus į svetimą ir tik laižykis. Prašinėk eigulių kaip didžiausių ponų, tūpčiok aplink juos...

Ir pikta, ir liūdna, net kartu buvo gerklėje Kalpokui. Pagailo ir savęs, ir buities savo...

O čia miškas švokščia taip gūdžiai, lyg dainuoja kažkokią dainą, labai gedulingą, skundą kažkokį. Šlapi medžių liemenys stovi liūdni, lyg nebyliai, kurie žino ir pasakyti negali, kas įdomu būtų visiems žinoti...

Prisiminė jisai savo mažas dienas, savo motulę ir tėvelį, kuris, būdavo, šlapias pareina iš miško... E, guli dabar jie aukštame kalne, dūlėja, šunta kaulai šlapioje žemėje...

Lyg gerklę kas užstojo, lyg kažkas vis aukščiau ritos ir ritos, kamuoliukas kažkokis... Patsai nepajuto, kai ašaros iš akių nuriedėjo per veidą, ant gelsvų ūsų...

- Tfu, kad tave paibelis! Ir pasensiu, ir vis kvailas būsiu! - nusikeikė Kalpokas ir, nusismaugęs nosį,

apsišluostė šlapia rankove akis. – Apsiverčiau lyg mažas vaikas.

Čia apsidairė Kalpokas lyg gėdydamasis, ar nepamatė kas jo verkiančio.

Ne, niekur nieko nėra. Tik ten toliau, raisto uodegoje, ligi pilvo klampioja karvės, subridusios balon, ir gauda šėką.

Matyti, ir piemenys sėdi ten kažkur po pušele ar egle, gal net ugnį susikūrę. Sunki ir jujų butis, tokiam orui esant: sudrengia, sulyja kaip šunis.

Pasėjėjęs kiek mato Kalpokas, kad stovi pake-lėj, įsitraukęs gunčelėn, Petriukas. Jis, atsirėmęs į pušelę, giliai įtraukęs galvą pečiuosna, nekruta, gal snaudžia stovėdamas. Pamatęs jį, Kalpokas net nusidžiaugė. Bet tai buvo pirmas pojūdis. Piktumo dabar jokio nejautė ir mušti Petriuko nenorėjo. Kranktelėjo, nusikosėjo Kalpokas. Ar neišgirs Petriukas: ima jį dievai, tegul sau kuria. Štai sudrengtas kaip šuo, o nepasigailės jo niekas, kai pargins namo, gal ir marškinių niekas nepermainys. Žinoma, samdininkas – ne savo vaikas.

Kostelėjo Kalpokas dar kartą, bet Petriukas nei dabon nededa, stovi sau, prisiglaudęs į pušelę – ir tiek...

Kalpokas jau manė šalimi nueiti, lyg nieko nema-
tęs. Bet, dar nepriėjęs arčiau, išgirdo, kad Petriukas
taip verkia, taip verkia, net striūbauna, net dreba
visas.

- Vai, ir ko gi tu verki? Gal skerdžius nukūlė?

Petriukas atsigrėžė, dirstelėjo į jį. Išgąščio ar bai-
mės jo akyse nematyti nei ženkle, lyg čia stovėjo ne
Kalpokas, kuris ketino jį nukulti.

- Par-paršiuko jūsų man gaila-a!.. Uk-uk...

- Tai kvailas vaikas. Mes jį seniai jau suvalgėme,
o jisai dabar jo verkia. Tai kvailas gi tu!.. O dar ber-
nas... Argi tu jį tyčiomis užmušei, ar ką?.. - tildo jį
Kalpokas.

- Aš-aš, dėdule, tau už-užmokėsiu!..

- E, nekalbėk niekų, kvailuti, - paglostė jo veidą
Kalpokas ir nuėjo toliau...